

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію ІВАШКА Олександра Дмитровича
«Принципи і методи архітектурно-планувальної організації арт-кластерів» на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 191 Архітектура та містобудування
спеціалізація Архітектура

Робота О. Д. Івашка відноситься до того новаторського типу робіт, що шукають взаємовідносини між новими соціальними процесами та їх просторовою реалізацією. **Актуальність** цього пошуку підтверджується наявністю в більшості великих і середніх міст України непрацюючих промислових підприємств радянської доби і навіть періоду ХІХ - початку ХХ століття, які можуть бути використані під нові функції. Як справедливо зазначив дисертант, ця проблема є важливою не лише для України, а й для більшості розвинених країн світу, які знаходять свої шляхи ревіталізації цих промислових територій під різні функції – житло, офіси, банки, заклади дозвілля, готелі, арт-простори. Серед всієї сукупності можливих функцій автор зосередився на художній творчості, що потребує нестандартної форми організації у формі арт-кластеру. Він аргументує свій вибір тим, що протягом останніх років досить багато промислових підприємств перепрофілюється під різноманітні види художньої діяльності, які позиціонують себе саме як арт-кластер, проте і досі теоретично не сформульовано з архітектурної точки зору в чому полягають особливості цього типу утворення.

У **вступі** сформульовано актуальність теми, мету і задачі дослідження, окреслено методи дослідження, об'єкт і предмет дослідження, наукову новизну роботи, виявлено теоретичне і практичне значення роботи, результати апробації дисертації, публікації здобувача.

Перший розділ дисертації **«Арт-кластери. Стан та проблеми їх дослідження»** присвячений аналізу проблем ревіталізації промислових територій що припускають зміну функції. Автор йде від термінологічного визначення та змістовного наповнення термінів «кластер» в різних науках та «арт» відповідно мистецьких класифікацій, що дуже грамотно. Аналіз ревіталізованих пам'яток промислової архітектури на предмет їх арт-відповідності і відповідності ознакам кластеру дозволив виявити основні протиріччя та сформулювати основні проблеми і задачі дослідження. Він стверджує, що поняття «арт-кластер» з соціологічної точки зору – це об'єднання людей з однаковими інтересами в одному просторі, коли всі вони працюють над виготовленням спільного арт-продукту, підвищуючи в співпраці ефективність діяльності кожного. Він також доводить, що механізм створення арт-кластеру криється у високій зацікавленості представників творчих професій в знаходженні разом, що відрізняється від звичного укладу орендаторів. Таким чином, уточнюється зміст терміну **«арт-кластер»**.

В другому розділі **«Теоретичні основи дослідження арт-кластерів як складової частини арт-утворень»** описана та розроблена методологія дослідження, теоретично обґрунтовано класифікацію видів мистецтв

відповідно до поставлених задач дослідження, розроблено структурно-логічні моделі арт-утворень (арт-об'єкт, арт-кластер, арт-центр, арт-утворення) і визначено види функціональних зв'язків між арт-об'єктами і їх об'єднаннями. Автор доводить принципову різницю між арт-об'єктами, арт-кластерами і арт-центрами за схемою існуючих зв'язків і схему їх об'єднання в цілісному арт-утворенні.

Підкреслено, що попри широке застосування терміну арт-кластер, практично всі ревіталізовані об'єкти з наявністю мистецьких функцій не мають в своїй структурі арт-кластерів: це можливо лише тоді, коли всі виробники пов'язані між собою, працюють на один спільний продукт і в співпраці підвищують ефективність діяльності один одного. Дисертант визначає, що в об'єктах може бути присутня мистецька функція (арт-), але якщо немає усвідомленої взаємодії між різними мистецькими складовими і процес такого утворення стає некерованим, а відтак з часом неефективним, то в результаті такі об'єкти не є арт-кластерами, а просто мистецькими утвореннями (арт-) без ознак кластеру. Таким чином, арт-кластером часто називають будь-який приклад, якщо в об'єкті присутня хоча б одна мистецька складова, забуваючи про слово «кластер», який означає об'єднання однорідних функцій або елементів.

Попри теоретичне спрямування дисертації, ті завдання, які ставить автор, зокрема, розробку теоретичних моделей арт-утворень різної ієрархії і способів функціонування, є підґрунтям для системно запланованого створення арт-кластерів. Зокрема, він пропонує модель оптимального арт-утворення з поєднанням виробничої зони (арт-кластеру) і представницької зони (арт-центру) шляхом застосування оптимальних функціонально-просторових зв'язків між складовими і визначає основні принципи і методи архітектурно-планувальної організації арт-утворень, а надалі – створення моделей арт-утворень – видовищного і образотворчого типів. Ці висновки можуть бути використані для перепрофілювання існуючих промислових підприємств під арт-функції.

Дослідивши велику кількість об'єктів дисертант доводить, що на основі системного підходу можна створити алгоритм конструювання простого чи складного арт-утворення під конкретне мистецьке спрямування. Дійсно, запропонований в роботі підхід до перепрофілювання промислових об'єктів докорінно відрізняється від існуючої практики, оскільки передбачає стадійність: від теоретичного моделювання до практичної реалізації. При цьому підкреслюється можливе врахування потреби духовного виробництва та відповідних площ для кожної функціональної складової одиниці процесу.

На основі розроблених теоретичних моделей арт-утворень в третьому розділі визначаються **«Принципи архітектурно-планувальної організації арт-утворень на засадах кластеризації як засобів ревіталізації»**. Для визначення можливостей ревіталізації автор проводить аналіз промислових підприємств різних галузей і їх розташування в структурі населених пунктів, демонструє закономірності їх успішного функціонування відносно положення в міській структурі, характер розпланування ділянки.

Проаналізовано колишні промислові підприємства різних галузей, специфіку їх планувальних і конструктивних схем, здатність до здійснення ревіталізації.

На основі проведеного аналізу автор сформулював систему показників розташування сучасних арт-утворень в міському середовищі, за якими встановлено:

а) частіше арт-утворення розташовані в історичних промислових районах, рідше – в житлових чи історичних районах, вони завжди тяжіють до споживача, тому одна з головних вимог влаштування арт-утворення – це наближеність до транспортної мережі;

б) за можливістю огляду з відстані немає одного домінуючого типу;

в) за впливом на міський простір більшість арт-утворень не впливає на навколишню забудову.

В трансформованих під арт-функції об'єктах можливий наступний набір приміщень/функцій:

- музейні та виставкові зали, галереї, лекційні зали, арт-простори, медіатеки;

- майстерні митців, ремісничі майстерні; медіа і дизайн-студії, творчі курси,

- магазини, шоу-руми, арт-кафе, ресторани; приміщення для проведення святкових заходів;

- аматорські невеликі театри або театральні простори, дитячі клуби,

- кафе, невеликі готелі;

- офіси, коворкінг, опен-спейс та поп-ап простори. Розраховані необхідні площі та способи їх поєднання.

Це дає можливість автору дати своє **визначення арт-кластеру** – це зона, де створюється арт-продукт за участі учасників цього процесу – так званих арт-об'єктів, а для того, аби кінцевий арт-продукт отримав публічне визнання, необхідна наявність зони, яка відповідає за публічне представлення арт-продукту, ця зона названа **арт-центром**.

Серед багатьох ревіталізованих об'єктів відібрано ті, які мають в собі ознаки «арт» та «арт-кластеру». Аргументовано, до якої категорії віднесено конкретні ревіталізовані об'єкти і простежено їх об'ємно-просторову композицію, функціональне наповнення і внутрішні зв'язки в межах об'єкту, стилістичне вирішення.

Четвертий розділ **«Пропозиції з організації арт-утворення на засадах кластеризації як засобу ревіталізації промислових підприємств»** присвячений експериментальним пропозиціям і аналізу сучасних засобів художньої виразності, які найчастіше застосовуються в ревіталізованих об'єктах.

Сформульовано п'ять принципів архітектурно-планувальної ревіталізації промислових підприємств під арт-функції, а саме: 1- принцип містобудівної ідентифікації і просторової локалізації; 2 - принцип диференціації функціональної спеціалізації процесу виробництва арт-продукту; 3 - принцип об'єктної орієнтованості проектування; 4 - принцип стандартизації; 5 - принцип збереження та адаптації історичної будівлі під

нову функцію із збереженням елементів, які підлягають охороні. Найважливішим в архітектурному сенсі є останній, бо він відповідає за збереження пам'ятки архітектури як колективної пам'яті міста.

Розроблено експериментальні пропозиції щодо ревіталізації промислових територій засобами створення арт-кластеру і визначено сучасні засоби естетичної виразності арт-кластерів.

Враховуючи специфіку поставлених задач та системно-структурний підхід, основним засобом архітектурно-планувальної організації арт-кластерів є метод кластеризації. Сформульовано визначальні ознаки арт-кластеру як способу функціональної організації виготовлення арт-продукту і розроблено теоретичні моделі перетворення об'єкту на арт-кластер з перевіркою цих пропозицій засобом експериментального проектування. Доведено, що для ефективного функціонування арт-кластеру саме як кластеру з можливістю отримання максимального економічного ефекту недостатньо просто віддати ці приміщення різним митцям, слід підходити до процесу вирішення простору мистецтва саме з позицій кластеризації. На основі створених теоретичних моделей арт-утворень і підрахунку необхідних складових і площ можна здійснювати прогнозовану оцінку існуючих фондів і передбачити, що саме можна організувати – арт-об'єкт, арт-кластер, арт-центр чи повноцінне арт-утворення з представницькою зоною.

Виходячи з цього, автор намітив перспективні напрямки дослідження: розробити методи і критерії оцінки територій в структурі міст для ревіталізації як елементів джентрифікації міського середовища і підвищення атрактивності районів їх розміщення, розробити стандарти і методичне забезпечення для спеціалізованих арт-кластерів, розробити типологію сучасних прийомів естетизації просторів засобами стріт-арту та муралів.

Таким чином, важливість отриманих висновків полягає в наступному. Автор теоретично аргументував сутність поняття «арт-кластер» і показав можливості його впровадження на прикладах ревіталізованих промислових підприємств, фактично розробивши власну теорію проектування арт-утворень. Відповідним наступним кроком став рівень експериментального проектування і експериментальних пропозицій. Саме тому можна стверджувати, що ця робота стоїть на межі теорії і практики.

Про обізнаність автора з вибраною темою дослідження свідчить велика кількість публікацій, участь в наукових конференціях і стажування за кордоном за темою дисертації.

Попри хороше враження від роботи, треба висказати деякі зауваження:

1. В розділі 1 надто детально розглядаються різні теорії мистецтва. Оскільки це не є основною задачею дослідження, тому детальний опис цих теорій варто було б винести в додатки.

2. У проаналізованих об'єктах та проектних пропозиціях бажано було б збільшити фасадні зображення, оскільки в наведених таблицях ці фото є досить невеликими і не дають повного уявлення про майбутнє рішення.

3. В більшості публікацій під терміном «арт-кластер» мається на увазі весь комплекс дій – від створення арт-продукту до його публічного

представлення і реалізації. О. Д. Івашко вводить свою власну теорію арт-утворень і обмежує арт-кластер лише виробничим простором. Тому в майбутньому потрібно додатково дослідити принципи функціонування арт-центру та більш ґрунтовно аргументувати, чому зона публічного представлення продукту не належить до арт-кластеру.

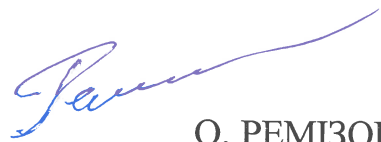
4. Бажано на основі розроблених автором і заявлених теоретичних моделей і розрахунків побачити більш детальні проектні пропозиції, як це було зроблено по броварні Ріхерта в Києві.

5. В розділі четвертому важливо було б акцентувати увагу на питанні взаємодії історичної промислової забудови з новітніми методами і формами сучасного будівництва, їх стилістичної узгодженості або художнього контрасту.

Водночас, ці питання зумовлені специфікою дослідження, яке по суті є міждисциплінарним, хоча і вирішує архітектурні проблеми, і до того ж присвячене аналізу нового, теоретично не визначеного явища арт-кластеру. Зрозуміло, що такі роботи завжди є дискусійними. Однак, ці зауваження не знижують загального позитивного враження від роботи і можуть слугувати чинником для подальших наукових студій.

Завершуючи сказане, вважаю, що дисертація **«Принципи і методи архітектурно-планувальної організації арт-кластерів»** є завершеним науковим дослідженням, що виконане на високому рівні відповідно всіх вимог, які висуваються ДАК України до кандидатських дисертацій, а її автор – Івашко Олександр Дмитрович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування. Архітектура.

Доктор архітектури,
професор кафедри основ архітектури
Харківського національного університету
будівництва та архітектури

О. РЕМІЗОВА

